

ȘCOLI ROMÂNEȘTI ÎN GRECIA ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

În Grecia, aromânii, în număr de aproximativ 160.000 au trăit în trei grupuri compacte: Meglenia, Veria, Pind și în grupuri răsleț în Tesalia și Olimp, Seres-Cavalla și Salonic. Vasile Stoica care dă această cifră pentru anul 1941, arată că populația românească din Grecia este inegală în privința conștiinței naționale: cea din zona Pind și Veria cu un puternic sentiment românesc, cea din orașe, influențată puternic de mediul grecesc, mai puțin rezistentă asimilării, iar populația transhumantă „... care n-are decât un sentiment de coeziune etnică, de încredere față de cei de limbă românească și de bănuială față de cei de altă limbă”¹.

Comentând procesul de asimilare al românilor, Vasile Stoica aprecia: „Adaug că între cei 160.000 de români din Grecia, aproximativ 50.000 deși vorbesc românește în familie, au sentimente grecești și se consideră greci”².

Populația românească din Grecia a suportat, în afară de pustiirile primului război mondial și presiunea colonizării refugiaților greci din Asia Mică. „Munții, pădurile, pășunile unde își duceau traiul conaționalii noștri – spune Vasile Stoica – au fost puse la dispoziția noilor veniți; mii de familii românești au fost silite să vină în România, unde au fost colonizate în Dobrogea de Sud, pe care a trebuit să o părăsească iarăși în toamna trecută /1940/. Trebuie să recunoaștem însă că în privința școlilor și bisericilor grecii au fost cu mult mai înțelegători și mai toleranți decât iugoslavii. ... Din cele 46 școli primare și 3 școli secundare din 1912, astăzi /1941/ funcționează 26 de școli primare și 4 școli secundare. Din cele 23 de biserici românești din 1912, astăzi nu mai funcționează decât 11”³.

Școlile românești din Grecia au funcționat în perioada interbelică pe baza consensului tacit dintre statul român și cel elen: „... Ele n-au fost nici școli de stat, nici școli întreținute de populația română respectivă, ambele cazuri prevăzute de regimul minoritar al tratatelor de pace, ci de către statul român prin îngăduința tacită a statului elen. Fără concursul financiar al statului român, școlile românești ar dispărea, fiindcă populația nevoiașă nu ar putea întreține școlile” aprecia August Caliani, directorul Învățământului Particular, în anul 1941⁴.

Dacă până în anul 1923 Ministerul Instrucțiunii Publice a controlat aceste școli prin revizori școlari, constatând numeroase inconveniențe și dorind implicarea reprezentanților populației autohtone, a înființat pe lângă Administrația Școalelor și Bisericilor Române din Grecia un Consiliu

Administrativ Permanent care includea câte un reprezentant al învățământului primar, secundar, un preot și doi reprezentanți ai comunităților române din Grecia⁵. La 1 octombrie 1926 această administrație este înlocuită cu Comitete (Eforii) școlare locale, iar controlul este înlocuit cu cel al directorului celei mai înalte școli din circumscripția respectivă sau de o persoană delegată de minister. Legațiile și cnsulatele României în Grecia coordonau activitatea acestor comitete și gestionau fondurile ordonanțate lor⁶.

În ceea ce privește localurile de școli majoritatea erau proprietatea statului român sau a comunităților românești, altele erau închiriate. În zona munților Pind unde populația românească era transhumană școlile aveau cursuri de iarnă și cursuri de vară, după cum se deplasau comunitățile cu turmele de oi. În astfel de cazuri cursurile se desfășurau în condiții improprii, în colibe, exemple : Fetița, circumscripția Salonic, Mavronovo, Mandalovo, Babiani, Drenovo în Meglenia⁷.

Unele localuri de școli românești din Grecia au fost distruse în timpul primului război mondial, ca în comunele Birislav și Cupa, dar în alte cazuri ele au fost confiscate de greci precum cele din Livezi, Oșani, Lunguța, Țărareca și Liumnița. Pentru localurile de școli din comunele Liumnița și Oșani autoritățile grecești au oferit 5.000 de drahme, dar guvernul român a refuzat răspunzând: „... guvernul elen ni-i dator nu cu oferte de acest gen ci cu retrocedarea localurilor de școli și biserici ce ne-au aparținut până în 1912”⁸.

În anul 1925, așa cum rezultă din referatul administratorului școlilor și bisericilor române din Grecia, Năstase Hâciu, în circumscripția Salonic funcționau 18 școli, dintre care 13 aveau localuri proprii și 5 cu chirie, în care învățau 1006 elevi sub îndrumarea a 47 de învățători.

În circumscripția Meglenia funcționau 8 școli dintre care 4 în localuri închiriate și 4 în colibe (cursuri de iarnă) cu 97 de elevi și 7 învățători, iar în circumscripția Ianina-Grebena funcționau 12 școli, dintre care 3 în localuri proprii și 9 în localuri închiriate, cu 235 de elevi și 21 de învățători. Pentru salariile cadrelor didactice, plata chiriilor și întreținerea mobilierului școlar ministerului a plătit în acest an 4.722.666 lei⁹.

Desfășurarea procesului de învățământ în școlile românești din Grecia a întâmpinat greutăți în primii ani după război. Lipsa materialului didactic și a manualelor, lipsa personalului didactic prin pensionare sau plecarea în țară, slaba pregătire a învățătorilor și profesorilor rămași, ce nu au mai putut ține pasul cu progresul învățământului, întârzierea plății salariului și greutățile făcute de autoritățile grecești, au dus la scăderea nivelului de pregătire al elevilor și la imputinarea numărului lor. Referatul șefului serviciului de resort din minister, propunea întărirea controlului activității corpului profesoral prin efectuarea de inspecții în toate școlile românești, stimularea lor prin salarii corespunzătoare, aducerea lor în țară la cursuri de perfecționare și crearea la Salonic a unei biblioteci cu literatură de specialitate.

Semnala colonizările masive în zona Veria cu refugiați greci din Asia Mică și exodul populației românești către țară, pierzându-se în felul acesta „... nucleul cel mai compact și mai naționalist din câte mai sunt în Grecia”¹⁰.

Emigrarea în țară a dus la desființarea unor școli românești din Medgidia precum cele din comunele Livezi, Lugunța, Liumnița, Peroi și Orșani, zădărnăcind în felul acesta efortul făcut de aceste comunități și de guvernul român, care după lungi intervenții reușise să le redeschidă după primul război mondial¹¹.

Un raport al lui P. Nicorescu din anul 1925 semnala că autoritățile grecești au deschis școli în fiecare localitate cu majoritate românească „... într-un local întotdeauna mai bun, cu personal didactic bine pregătit și remunerat superior învățătorilor români, ceea ce-i dă un prestigiu mai mare și puțința unui trai mai omenesc”¹². Copiii săraci primeau cărți și haine gratuit. Autoritățile grecești, îndeosebi jandarmii făceau greutăți celor ce-și dădeau copiii la școlile românești iar primarii și consilierii din comunele românești erau numiți dintre grecomani care „... de regulă sunt cei mai mari împilatori ai aromânilor naționaliști”¹³.

Comunitățile românești din Pind și Epir înaintează consulului României la Ianina, în anul 1928 un memoriu în care solicita sprijinul cauzei lor culturale prin intervenția pe lângă guvernul grec ca o parte a dărilor comunale să fie alocate pentru întreținerea școlilor și bisericilor românești: „Prin banii noștrii, fruct al muncii noastre trudite, se întrețin în bună stare instituțiile de cultură greacă ... atunci când școala și biserica noastră națională duce atâtea nevoi”¹⁴.

În anul 1925 autoritățile școlare grecești introduc măsuri de control asupra școlilor românești, cerându-le acestora autorizație de funcționare, prezentarea programei analitice, situația civilă și pregătirea didactică a personalului, elevii să plătească taxe școlare; de asemenea se sugera ca personalul didactic să fie de cetățenie greacă. Referatul Ministerului Instrucțiunii din România cerea administratorului N. Hâciu „... a se face cunoscut Ministerului de Instrucțiune al Greciei că orice amestec al organelor școlare grecești în funcționarea școlilor noastre înainte ca această chestiune să fie cercetată și rezolvată de cele două guverne, ar atrage după sine închiderea școlilor grecești din țară și menținerea acestei măsuri până la elucidarea chestiunii”¹⁵.

În anul școlar 1939-1940, au funcționat în Grecia 29 de școli primare cu 60 de învățători și 950 de elevi și 4 școli secundare cu 54 de profesori și 477 de elevi și anume; un liceu comercial de băieți și un gimnaziu profesional de fete la Salonic, un liceu de băieți la Grebena și un gimnaziu la Ianina. Pe lângă școlile secundare funcționa câte un internat întreținut de statul român. Programa analitică era cea oficială în România la care se adăuga limba greacă, istoria și geografia Greciei. România a plătit pentru acest an școlar 3.500.000 lei pentru salariile învățătorilor, 4.908.000 lei pentru cele ale profesorilor, iar pentru întreținerea internatelor și chirile localurilor de școli

Rapoartele adresate Ministerului Instrucțiunii Publice din România de către directorii celor patru școli secundare românești reflectă problemele cu care acestea se confruntau: insuficiența fondurilor financiare, lipsa manualelor, fluctuația cadrelor didactice, scăderea numărului de elevi, conflictele dintre colectivele de profesori și incorecta gestionare a fondurilor alocate internatelor. Astfel anul 1927 a fost dominat de conflictul colectivului de profesori al liceului de comerț de la Salonic, condus de directorul Adam Coe, Referatul șefului serviciului de resort din minister arăta: „... de la începutul anului școlar până la încheierea lui, în loc să ne sosească rapoarte de activitatea lor școlară și extrașcolară, ne-au venit rapoarte de defăimare, de ură și de intrigă”¹⁷.

O altă problemă a școlilor secundare era slaba pregătire a elevilor veniți de la gimnaziile din Ianina și Grebena, unii dintre ei trebuind să urmeze un an preparatoriu pentru învățarea limbii române.

Directorul liceului din Salonic C.P. Secelea, propunea în anul 1929 coordonarea programei analitice a școlilor secundare și încadrarea corespunzătoare cu personal didactic calificat a acestora¹⁸.

În ceea ce privește gimnaziul din Ianina, ministerul a intenționat în anii 1922-1923 să-l mute la Grebena. Numeroase memorii ale comunității române din Ianina și din comunele alăturate atrăgeau atenția că această măsură „... ar atrage după sine distrugerea cauzei noastre național în Epir... Școalele noastre din Ianina au avut un strălucit istoric. În ele... numeroși tineri au fost luminați cu cultura românească și mulți dintre ei a devenit propagatorii scumpei noastre limbi materne”¹⁹. În cele din urmă gimnaziul din Ianina este menținut deși numărul elevilor scăzuse foarte mult, 38 de elevi în anul 1923 și 20 în anul 1924²⁰.

Gimnaziul din Grebena este înființat în anul 1924 și este condus pentru început de directorul M. Samarineanu²¹. Acesta desfășoară însă o activitate nesatisfăcătoare și este înlocuit în anul 1925 cu Z. Popa Tănase²². În anul 1932 gimnaziul din Grebena este transformat în liceu de băieți. Directorul acestuia Anton Ciumetti semna într-un raport din anul 1935 numărul insuficient de profesori, din care cauză n-au putut fi acoperite unele catedre iar absolvenții școlii nu s-au putut prezenta la examenul de bacalaureat. Pentru anul școlar în curs situația era grea, din cei 12 profesori numiți, nu se prezentaseră la posturi decât 9 iar 4 urmau să susțină în țară examenul de capacitate, ceea ce ar fi dus la închiderea liceului. Propunerea ministerului ca profesorii ce funcționau trei ani în Peninsula Balcanică și obțineau la inspecții calificativul „bine” să fie considerați profesori definitiv. În felul acesta se obținea o stabilitate pe posturi și erau stimulați acești profesori care lucrau în condiții deosebite la „... menținerea conștiinței naționale a românilor de la Sudul Dunării”²³.

Cele 29 de școli primare românești și 4 școli secundare din Grecia, care

mai funcționau în anul 1939, cu toate lipsurile semnalate, cu toate că diplomele absolvenților lor erau nerecunoscute de statul grec și aceștia erau siliți să emigreze în România, au reușit totuși să mențină trează conștiința națională a românilor din această țară, al căror număr era tot mai mic și tot mai supus procesului de asimilare. Ele vor rezista și distrugerilor celui de-al doilea război mondial, statul român făcând în acea perioadă eforturi materiale deosebite pentru supraviețuirea lor, dar vor fi abandonate definitiv în anul 1948, când orice legătură cu ele va fi ruptă.

NOTE

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Vasile Stoica, dosar I/158, f.5
2. Ibidem, f. 12.
3. Ibidem, f. 14.
4. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Instrucțiunii Publice, dosar 1444/1941, f.5.
5. Idem, dosar 768/1922, f. 93-94.
6. Idem, dosar 712/1926, f. 309.
7. Idem, dosar 741/1925, f. 34.
8. Ibidem, f.205-206.
9. Ibidem, f. 34.
10. Arhivele Naționale Istorice Central, fond Ministerul Instrucțiunii Publice, dosar 756/1925, f. 23-26.
11. Idem, dosar 712/1926, f. 250.
12. Ibidem, f. 69-71.
13. Ibidem.
14. Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Instrucțiunii Publice, dosar 870/1928, f. 164.
15. Idem, dosar 741/1925, f. 205-206.
16. Idem, dosar 1444/1941, f. 6.
17. Idem, dosar 836/1927, f. 175/176.
18. Idem, dosar 906/1929, f. 28.
19. Idem, dosar 768/1922, f. 18.
20. Idem, dosar 747/1925, f. 18.
21. Idem, dosar 758/1924, f. 100.
22. Idem, dosar 741/1925, f. 12.
23. Idem, dosar 782/1935, f. 56-57.

ÉCOLES ROUMAINES EN GRÈCE PENDANT L'ANTRE-DEUX-GEURRES

– Résumé –

L'études des collections Vasile Stoica des Archives Nationales Historiques Centrales a permis la reconstitution de l'activité déroulée par les écoles roumaines fréquentées par les enfants des Macédoniens de Grèce. Les écoles roumaines de Grèce ont fonctionnée pendant l'entre-deux guerres par le consentement tacite de l'Etat hellène, étant soutenues financièrement par l'État roumain.

La majorité des écoles étaient en fait la propriété de l'Etat roumain ou de la communauté roumaine, et d'autres étaient en location. Les enseignants provenaient de Roumanie et ils étaient payés par l'Etat roumain.

Les processus d'enseignement dans les écoles roumaines de Grèce s'est heurté à des difficultés pendant les premières années d'après-guerre, à cause du manque du matériel didactique et des manuels; le comble l'a constitué l'émigration en Roumanie, ce qui a conduit à la désorganisation de certaines écoles. De 46 écoles primaires et 3 écoles secondaires en 1912, en 1941 il y avait encore 26 écoles primaires et 4 écoles secondaires qui fonctionnaient. Ces écoles ont été soutenues par l'Etat roumain jusqu'en 1948 quand toute relation allait se rompre.